

POLITIVOLDSAKEN I BERGEN EN SAK MED BARE TAPERE?

AV PROFESSOR DR. JUR. ANDERS BRATHOLM

I en artikkel i tidsskriftet, "Politivoldsakene i Bergen – status etter 19 år med dyp uenighet", gir førstestatsadvokat Morten Eriksen ved Øko-krim i Oslo en oversikt over hovedpunktene i saken med bl.a. denne konklusjonen:

Etter 19 år med forskning, granskningskommisjoner, etterforskning og debatt er det ikke lett å peke ut noen "vinnere" i debatten, bare mange tapere (NTfK 2002 s. 49).

Det er en konklusjon som det er vanskelig å forstå på bakgrunn av det som faktisk er skjedd i denne saken. Det vesentlige av dokumentasjonen i politivoldsaken er lagt frem i min bok, "Politi, påtalemyndighet, presse og rettssikkerhet" (1999). (Alle sidehenvisninger i det følgende gjelder denne boken, med mindre noe annet er opplyst.)

Som mange vil vite, begynte Bergen-saken med den omfattende voldsundersøkelsen som førsteamanuensis Edvard Vogt og stud. jur. Gunnar Nordhus gjennomførte. De gjør rede for resultatene i boken "Volden og dens ofre" (1981) og i en rekke delrapporter på samlet nesten 10 000 sider. Forskningen viste at makt-ogregrep i Bergen-politiet ("politivold") forekom i en viss utstrekning. Funnet førte til sterk kritikk, særlig fra politiets side, og forskerne ble beskyldt for å ha villet skade politiet. Dette førte til en opphetet debatt, og Justisdepartementet oppnevnte et granskingsutvalg med advokat Hans Stenberg-Nilsen og meg som medlemmer. Vi konkluderte vår granskingsrapport med at Nordhus/Vogts materiale, sammen med granskingsutvalgets egne høringer, viste at politivold var langt mer utbredt, og også hadde et delvis mer alvorlig preg i Bergen enn tidligere antatt.

Det heter om Nordhus/Vogt-undersøkelsen at den var utført med stor energi og preget av grundighet og nøyaktighet (s. 20).

Senere ble undersøkelsen også vurdert av to sakkyndige komitéer.

Da Vogt søkte på en førsteamanuensisstilling ved universitetet i Bergen (han hadde fra før en slik stilling ved Handelshøyskolen), kom bedømmelseskomitéen – tre professorer fra Oslo og Bergen – til at undersøkelsen var et solid og verdifullt kriminologisk arbeid som viste at Vogt hadde god innsikt i samfunnsvitenskaplig metode (1987).

Min siste bok om Bergen-saken er blitt anmeldt av en rekke fremtredende samfunnsforskere og pressefolk. Så vidt jeg vet, er det ikke kommet en eneste anmeldelse med en slik konklusjon som Eriksen trekker. Utdrag av syv anmeldelser flere ble det ikke plass til – er gitt i en annonse for boken i Norsk Jurist-

forbunds tidsskrift, Juristkontakt (2002 nr. 4).

Det er et fellestrekk ved anmeldelsene at de godtar bokens beskrivelse av Bergen-saken som gir et helt annet inntrykk av Bergen-politiet enn politiet selv gir.

De syv anmeldere som siteres i bokannonsen er følgende: professor i sosiologi, Ottar Brox, professor i kriminologi, Kjersti Ericsson, , førsteamanuensis i retts sosiologi, Leif Petter Olaussen, professor i sosialantropologi, Jan Brøgger, advokat Johan Hjort. Videre var det generalsekretæren i Norsk Presseforbund, Per Edgar Kokkvold og redaktør i Aftenposten, Per Egil Hegge. Han skriver bl.a.:

Hele historien kan oppsummeres i én setning (...): Det som har skjedd i denne saken skulle ikke ha skjedd i en demokratisk rettsstat med en fri presse.

Det er også grunn til å sitere fra anmeldelsen av det norske medlem av tidsskriftets redaksjonsutvalg, professor Kjersti Ericsson:

Les boka, som en skremmende historie om hva som kan hende i et land vi tenker på som svært fredelig, demokratisk, åpent og ukorrupt. Og tenk den tanken at verken Bratholm eller den håndfull andre enkeltpersoner som aldri ga opp å få snudd urett til rett, ikke hadde engasjert seg. Da hadde vi sittet igjen med et halvglemt minne om tendensiøse og upålitelige forskere, som så politivoldspøkelser ved høylys dag.

Bedømmelseskomité nr. 2 (1995), som også besto av tre professorer fra Oslo og Bergen, vurderte Vogts kompetanse for et professorat i retts sosiologi og kom til at særlig voldsundersøkelsen måtte veie tungt ved bedømmelsen som ga ham kompetanse (s. 14-15).

Det endrer ikke bedømmelsene at Oslo-politiets etterforskning av de volds mistenkte kollegene i Bergen-politiet endte med at av 368 etterforskede saker ble 367 henlagt på forskjellige grunnlag. Førstestatsadvokat Eriksen stiller seg med rette kritisk til kollegaetterforskningen. Han er ikke mindre kritisk til den femtimers lange pressekonferansen etter avsluttet etterforskning. Den ga medie- ne grunnlag for å hevde at politivoldforskerne var blitt "henrettet" og Bergen-politiet "frifunnet" (s. 39).

Eriksen synes å være skeptisk til at det som følge av utfallet av etterforskningen ble reist straffesaker for falsk forklaring om politivold mot en rekke av forskernes informanter – "bumerangsakene".

Eriksen behandler inngående Høyesteretts kjennelse om gjenopptagelse av de fellende dommene, og gjengir bl.a. rettens bemerkning om at den ikke hadde tillit til at alle de 230 i Bergen-politiet som ble avhørt av Oslo-kollegene og benek-

tet ethvert kjennskap til politivold, forklarte seg riktig.

Forholdet er at politifolk flest heller forklarer seg usant enn å vitne mot en kollega. Et meget omfattende materiale viser at denne holdningen – som gjerne kalles for "politilojaliteten" – stikker meget dypt. Eriksen tar feil når han fremstiller det som om jeg er ukjent med at yrkeslojalitet også finnes i mange andre yrkesgrupper, men erfaring og forskning viser at "lojaliteten" er særlig sterk i politiet. Reaksjonene i etaten er også særlig sterke mot den i politiet som ikke lever opp til kravet om lojalitet. Jeg viser til et avsnitt i min bok, "Hvorfor er korpслоjaliteten i politiet så sterk?" (s. 62). Der viser jeg også til min bok "Politivold" (1986) hvor jeg kommer mer utførlig inn på problemet.

På bakgrunn av Eriksens fremstilling er det overraskende at han kan konkludere med at det ikke var noen vinnere, men bare tapere i debatten om Bergen-saken.

I virkeligheten var det mange vinnere. Taperne var i første rekke politiet og dets organisasjoner.

Hovedvinnerne var Nordhus og Vogt som ble beskyldt av politiets organisasjoner og mange ledende politimenn/politiembetsmenn for å ha diktet opp saken om maktovergrep i Bergen-politiet.

Også for granskingskommisjonen må utfallet av saken kunne betegnes som en oppreisning – etter å ha blitt beskyldt av Norsk Politiforbund (nå Politiets Fellesforbund) for bevisst å ha villet skade politiet med granskingsrapporten (s. 21).

Men viktigere enn dette er det at sakens utfall må ses som en seier for retts-sikkerheten og forsknings-/ytringsfriheten. Det ville ha vært en katastrofe om den grove desinformasjonen hadde endt med en seier for politiet og påtalemyndigheten.

Det må være lov å hevde at anmelderne må ha funnet dokumentasjonen i boken om den ulovlige volden overbevisende. En viktig del av dokumentasjonen er forklaringer til vitner i min injurieszak mot to ledende polititillitsmenn som svar på at deres organisasjoner først anla injurieszak mot meg (s. 101 flg). Blant mine viktigste vitner var to som hadde gjort tjeneste i Bergen-politiet, to advokater som hadde vært offer for politiovergrep som juridiske studenter i byen, og to leger som hadde tatt blodprøver av arrestanter og observert atskillig politivold. Til dette kom mye annen informasjon om politiovergrepene fra personer som det også er grunn til å ha tillit til.

Det kan til slutt være grunn til å nevne at det er kommet ut en bok, "Politiarbeid på godt og vondt" (2001), på grunnlag av et seminar som forskningsavdelingen ved Politihøgskolen i Oslo arrangerte. Mitt bidrag heter, "Politiovergrep, korpслоjalitet og massemedia" (s. 95-111). Der gir jeg en fremstilling av hovedpunktene i Bergen-saken.

Statssekretær i Justisdepartementet, Øystein Mæland, har et forord i boken. Han skriver bl.a.:

Dette minner meg om en trist sak for hele det norske samfunn og i særdeles for etaten – nemlig politivoldsakene for ca. 20 år siden. (...) De to temaene som jeg avslutningsvis har berørt faller begge klart innenfor rammen av det vonde. Det er viktig at slike ubehagelige problemer ikke fortrenses. Det er også snakk om erfaringer som skal hjelpe oss til stadig å bli bedre.

Det har neppe vært Eriksens mening å bidra til fortrenkning, og det er også meget positivt å si om hans artikkel.

Adresse: Institutt for offentlig rett
Karl Johansgt.
47, 0162 Oslo